

BALÁZS ÁDÁM

Váradtól a Nemzeti Színházig (1.)

Balázs Samu színművész pályakezdése, eddig ismeretlen dokumentumok tükrében

Kultúra

Balázs Samu (1906–1981), színház- és filmművészetünk kimagasló egyénisége, a Nemzeti Színház Kossuth-díjas, érdemes művésze mindig is váradinak vallotta magát, hiszen itt járt iskolába, itt aratta első színpadi sikereit, majd később is minden nyáron hazatért az azóta már lerombolt családi házba (Sztaroveszky, ma Magheru utca 12.) édesanyjához, testvéreihez.

Akik még személyesen láthatták őt a színpadon – utolsó főszerepét Neil Simon Napsugár fiúkjában alakította, a Madách Színházban –, jól emlékeznek fanyar, groteszk humorára, távolságtartó eleganciájára. „A legangolabb magyar színész” – mondta róla tanítványa, Sinkovits Imre. Utolsó szerepe Firsz, az előkelő, hűséges öreg inas volt, a Csehov Cseresznyeskertjéből készült tévéjátékban. A Liliomfi című mozifilm Szilvay professzoraként a mai fiatalok is láthatják, hiszen Makk Károly klasszikus remekét számos televízió-csatorna rendszeresen műsorára tűzi.

Az alábbiakban fia, Balázs Ádám újságíró, rendező, diplomata készülő könyvéből közlünk – kiadatlan színháztörténeti dokumentumokat is tartalmazó – részleteket.

Egy hadiárva nagyváradi tanulóévei

Bánffyhunyadon született, 1906. május 18-án. Ugyanebben az évben avatták fel Kolozsvár ma is álló Nemzeti Színházát, ahonnan majd 1919-ben román katonai erőszak távolítja el a Janovics Jenő vezette magyar társulatot. Janovics lesz később Balázs Samu első színigazgatója.

Édesapja – születési anyakönyvi kivonata szerint „földbirtokos”, valójában inkább gazdálkodó – szintén Bánffyhunyadon született és ugyancsak a bibliai Sámuel nevet viselte,

BALÁZS ÁDÁM (1952, Budapest) újságíró, rendező, diplomata. Az ELTE BTK francia–magyar szakán és a Színház- és Filmművészeti Főiskola színházrendezői szakán diplomázott. A nyíregyházi színház rendezője, a Kortárs munkatársa, a Magyarok Világszövetsége lapjának szerkesztője volt. Tanulmányai és önálló kötetei jelentek meg a romániai magyar irodalomról, a magyar emigrációról, a francia–magyar kapcsolatokról. 1991 óta a Külügyminisztérium diplomatája, szolgált Párizsban és Bukarestben is.

ami akkoriban gyakori volt a hithű római katolikus székelyeknél. További felmenői ugyanis, apai ágon, egy költői hangzású Csík megyei faluból, Kászonfeltízről származtak.

Ősei között számon tartotta Kászonfeltízi Balázs Sándor író (1830–1887), aki a Nemzeti Színház könyvtárosa és elismert szerzője volt az 1870-es

években. Együttal kedvelt novellista és lapszerkesztő, William Thackeray regényeinek fordítója. Szigligeti Ede, a *Liliomfi* szerzője vele közösen írta *Strike* című drámáját (1872), amely magyar gyári munkások sztrájkjának tragikusan végződő története.

„Balázs Samuka kertje”, ahol megszületett – a bánffyhunyadi vasútállomás közelében –, ezen a néven és pontos helyszínrajzzal szerepel Szabó T. Attila nyelvészprofesszor *Kalotaszeg helynevei* című könyvében (1942). Több ízben megfordult itt lovas fogatával az ifjú Kós Károly építész-író is. A két família szegről-végről rokonságban állott, mivel Kós Károly felesége Balázs-lány volt. Kós Károly leánya, Dodó (néni) később a kolozsvári Magyar Színházban kollégája lett Balázs Samunak; utóbbi így emlékezett reá:

„Az Öreg nem akarta, hogy a lánya színésznő legyen, ezért mérgében beadta a váradi Orsolya rendi apácák iskolájába, de így sem tudta eltántorítani a színháztól.”

Miután bátyja, a Balázs család elsőszülött gyermeke a kor rettegett gyermekbetegségében, torokgyíkban elhunyt, a szülők, orvosi tanácsra, „kiköltöztek” Erdélyből: Nagyváradra, Balázs Samu *anyai nagyszüleinek* a házába, a Sztaroveszky (ma Magheru) utcába. Mint minden itteni gyermek, ő is megtanulta, hogy Várad a múltban Szent László és Páz-

Balázs Samu váradi pályatársával, Dayka Margittal, a szintén váradi Szigligeti Ede *Liliomfi*jából készült filmben (1954, Krencsey Mariann-nal és Darvas Ivánnal)

mány Péter városa volt, a magyar Birmingham (Kossuth), Pece-parti Párizs és Körös-parti Athén. Majd éppen az ő diákkora idején lett „nyugtalan, zsidós, intelligens város” (Ady), illetve „A Holnap városa”.

Balázs Samu egész életére kiható élmény, hogy akkoriban Nagyváradon szinte még fizikai valójában érezhető volt Ady Endre jelenléte.

Ha vonattal érkezünk ide, fülledt nyári estén, az állomásról kilépve, felsejlik a római katolikus püspöki palota impozáns sziluettje, majd Léda egykori háza mellett vezet az út a belvárosba: „Poros a hosszú hársfasor / holdfényes a püspöki udvar”. (Ady) – Várad kávéházai nemcsak a modern magyar költészet bölcsőhelyei. Innen indult Nagy Endre, a magyar kabaré megteremtője, Fényes Szabolcs zeneszerző, itt kezdte pályáját a festő Gulácsy Lajos, az író Hegedüs Géza és Hubay Miklós, vagy a színész Dayka Margit. Utóbbival Balázs Samu később több filmben aratott közös sikert a *Liliomfitól* a *Macskajátékig*. – Dayka Margit – édesapám emlékei szerint – kamaszlánycént virágot árult a színház lépcsőin.

Balázs Samu tízévesen hadiárva lett, miután apja elesett az orosz fronton, 1916 júniusában. Édesanyja és anyai nagypapa – Kiss Gyula váradi kádár-mester – nevelték, vallásos szellemben.

Egyik nagynénje – apáca létére – gyakran látogatta a nagyváradai Szigligeti Színház operett-előadásait. A

művészbejáró és az Orsolya-rendi apácák zárdájának (ma: Ady líceum) bejárata egymás tőszomszédságában volt. Ki hinné, hogy kártyaszennvedélyét is apáca nagynénjétől örökölte! Tanítónő húgai (Ilona és Magda) a Katolikus Leányklub műkedvelő előadásainak szereplői, édesanyjuk királynői alkat, nagy fekete szemekkel. Az egész család rendszeres színházlátogató volt. Váradon tanult meg úszni, korcsolyázni, teniszezni.

A város szülöttéről, Szigligeti Edéről elnevezett színház igazgatója akkoriban (1921–1923) Parlagi Lajos volt. Mivel ugyanabban az utcában laktak, Váradon megjelent *Színház* című emlékiratát (1941) e szavakkal dedikálta Balázs Samu édesanyjának: „Nagyságos özv. Balázs Sámuelné úrasszonynak, a kedves és jó szomszédnőnek, nagyrabecsüléssel és kézcsókkal”.

Ebben a könyvében írja Parlagi Lajos: „Én már csak a háború utáni Nagyváradot ismertem meg, de könnyű volt megállapítani, hogy ebben a városban mindenki, még a legszegényebb ember is luxusra költi keresményének egy részét.

Luxus alatt értem azt, hogy nem rakják élére a garast, de mindent a szemnek, a ruhára, a hasukra költenek az emberek. Így tudott csak megélni, a legutóbbi időkhöz is, négy kávéház egymás mellett, a város szívében, a Bémer téren. Ezt nem tudja Várad után senki sem felmutatni. – Itt sok a bohém, úgy nőkben, mint férfiakban. Ez is kimondottan váradi specialitás. Azért a lakosság nagy része, bár szorgalmas, pénzkereső, de az életet nem veszi soha tragikusan. A komor, felhős, csúnya időjárás idején bizony nagyon kihalt ez a város, mert itt nemcsak a nő, hanem a férfi is a legutolsó divat szerint öltözködik. Nagy hecc- és viccfaragók itt a férfiak, de a nők is, így aztán nem csoda, ha kedély vonja be a váradiak életét... A színházi, a kávéházi és a

*A családi házat Balázs Samu anyai nagypapa, Kiss Gyula kádármester építtette a Sztaroveszky utcában (Magheru 12.)
A szerző felvétele, 1969-ből*

klubélet még ma is virágzik, mert a váradiak kevés időt töltenek az otthonukban. Így módosították a régi példaszót: Mindenütt jó, de legjobb máshol!”

Balázs Samu minden nyáron – a legsötétebb Ceaușescu-rendszerben is, amikor „külföldiként” be kellett jelentkeznie a rendőrségen, sőt a várost sem hagyhatta el – hazalátogatott.

Amikor édesanyja Váradon meghalt, szűkszavúan csak ennyit jegyzett meg: „Kilencven évig élt, de még azt sem mondta soha, hogy *fene...*”

A váradi születésű kiváló drámaíró, Hubay Miklós – akinek *Álomfejtés* című darabjában az agg Ferenc József császárt Balázs Samu páratlan sikerrel viszi majd színre – így emlékezett első találkozásukra (A legelső színész: Balázs Samu, *Aranykor*, Szépirodalmi Kiadó, 1972): „Húsz-huszonöt évvel azután, hogy Nagyváradon egy időben élt és írt Ady, Biró Lajos, Juhász Gyula – mi maradt meg ebből a fénykorból? A Holnap városából mi maradt holnaputánra? Hiába kutatom gyermekkori emlékeimet: semmi. Szigligeti Ede vonul el a házunk előtt. Vasrudakat tesznek elébe, azokon görgetik. Eddig a színház előtt állt, oda most a királyné jön... És az anyám odahív az ablakhoz. A hársfák alatt ezúttal egy magas férfi vonul, mint egy szobor ő is, kimért léptekkel: – Színész – mondja –, úgy hívják, Balázs Samu. – Jóval később, Pesten láttam aztán színházban, s itt ismertem meg személyesen is. Most is kimért. Bölcsessége, komoly vagy komolykodó figyelme, amelynek takarója alatt kaján ördögöket sejt a vele beszélő, meg a már-már enigmatikus kevésszavúsága Tamási Áronhoz teszi őt hasonlónak...”

Czine Mihály, bölcsészkar tanárom egyszer megkérdezte tőlem: „Igaz-e, hogy Balázs Samu az ötvenes években, egy ulti-partin, megjegyezte: nagyobb élmény számára végigmenni a váradi főutcán, mint kezét fogni Rákosi Mátyással?”

A nagyváradi-olaszi római katolikus elemi fiúiskolát az 1915/1916-os tanévben (noha ekkor veszítette el édesapját) jeles eredménnyel végezte, és felvételt nyert a Nagyvárad Premontrei Főgimnáziumba, ahol az iskolai ünnepeken rendszeresen szavalt.

*Szülei, Balázs Sámuel és
Kiss Magda 1910 körül
Készítette Fekete Sándor,
Nagyváradon*

Amikor 1996. március 15-én a bukaresti Magyar Nagykövetség diplomatajaként megkoszorúztam Szacsavay Imre vértanú szobrát, a tömegből idős úr lépett hozzám: „Ön Balázs Samu fia?” Igenlő válaszomra tudatta, hogy ő a Nagyvárad Premontrei Öregdiákok Egyesületének az elnöke és átnyújtotta édesapám iskolai bizonyítványainak másolatát. Eszerint az 1916/1917-es tanévre, az akkori két első gimnáziumi osztályba beiratott tanulók közül 33 volt római katolikus, 25 pedig izraelita vallású.

A Nagyvárad Romániához csatolása utáni első tanévben iskolai Színpártoló Egyesület alakult. Tóth Elek, az

akkori legismertebb nagyváradai színművész pedig – akinek Balázs Samu később kollégája lett – iskolai alapítványt hozott létre. Parlagi Lajos színigazgató egyetlen tanévben 12 különböző délutáni színelőadást szervezett az iskola diákjai számára. 1921-ben Dante-mellszobrot avattak: az *Isteni*

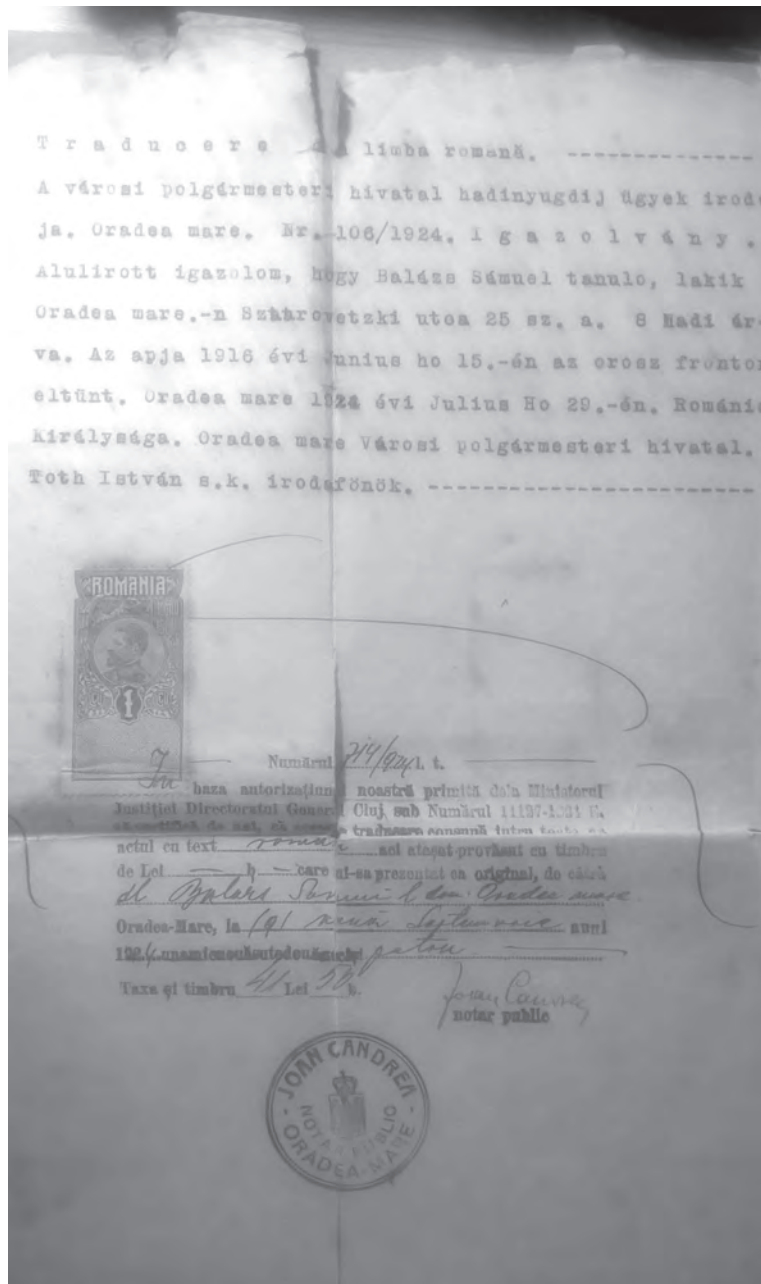
színjátékból „Balázs Samu VI. osztályos tanuló szavalt”.

Igazuk lehetett tanítónő húgainak, akik szerint emlékezetes pap-alakításai megformálásakor – a *Szent Johanna* (Shaw) reimsi püspökétől a *Különös házasság* (Mikszáth) Szentgáli kanonokján át a *Spanyol Izabella* (Illés Endre) Talavera atyjáig – felhasználta váradai pap-tanárainak gyermekkorában megfigyelt, kimért gesztusait, tekintélyt parancsoló viselkedését.

Egyik iskolai ünnepségen az atyák egy Ady-vers elmondására biztatták. Ez komoly toleranciára vallott, hiszen a költőt a „hájas kanonokokat” támadó cikke miatt (*Egy kis séta*) korábban 3 napi elzárásra ítélték. Jelen sorok írójának Jákó Elemér idős újságíró (1970-ben) a börtönnek még azt az ablakát is pontosan megmutatta, amely mögött Ady Endre a büntetését töltötte.

Pap-tanárai arra számíthattak, hogy Adynak valamelyik istenes költeményét fogja előadni, ám ő a *Proletár fiú versét* választotta. Ebből botrány kerekedett: szabadszelleműség ide, liberális tolerancia oda, talán még ki is rúgták volna a „lázadó” diákot, ha annak a tanévnek a közepén, 1923-ban, a román hatalom be nem zárta a nagy múltú magyar egyházi iskolát.

Ezért kényszerűségből a következő tanévben, 1924 júniusában, az anyaországban, a békéscsabai Evangélikus

Hadiárva igazolás, Várad/
Oradea, 1924

Főgimnáziumban érettségizett. Minderre így emlékezett (*Békés megyei Népiújság*, 1975. március 30.):

– Édesapám elesett az első világháborúban, így édesanyámnak egyedül kellett gondoskodni a családról. Négyen voltunk testvérek, elképzelhető, milyen anyagi nehézségekkel kellett küszködnünk. Békéscsabán, mint kosztos diák laktam egy háznál, délben a gimnáziumi menzán kaptam ingyen ebédet. Volt akkoriban a városban egy szépen gondozott gyümölcsös is, ahová az éhenkórász diákoknak szabad belépésük volt... Nagy eseménynek számított a gimnáziumi szavalóverseny, melyet végzős koromban én nyertem meg, ezért március 15-én a városi ünnepségen is szavalthattam a Kossuth-szobornál, nagy tömeg előtt. A városi bank képviselője egy valódi csekkel jutalmazta produkciómát. – Ez volt életem első színészi honoráriumam...”

A Magyar Királyi Színiakadémián (1925–1928)

Édesanyja azt szeretette volna, hogy pap legyen vagy bankár, „mert azoknak mindig van pénzük”. Érettségi után először jogra iratkozott be, azután mégis inkább úgy döntött, hogy pap lesz. Thália papja. – Amikor az ötvenes években ifjú kollégáját, Sztankay Istvánt, a Színművészeti Főiskola felvételi-jén megkérdezték, hogy mi az apja foglalkozása, így felelt: „Pásztor”. A munkás-paraszt származás akkoriban előnyt jelentett. „Milyen pásztor?” – kérdezték. „Lelkipásztor.”

Amióta csak létezik színészképzés Magyarországon, a túljelentkezés mindig sokszoros volt. Balázs Samut elsőre fölvetették, 1925 tavaszán. A Nemzeti Színház örökös tagjai, a Színiakadémia tekintélyes tanárai felvételítették: Császár Imre, Gál Gyula és Nagy Adorján. Mindhárman Kolozsváron kezdték pályájukat.

Amikor fél évszázaddal később arról faggattam, hogy milyen volt a felvételi – szinte harapófogóval kellett kihúzni belőle minden szót, annyira szükségzavú volt –, így emlékezett: „Elmondtam a *Wales-i bárdokat* és fölvettek. – Szarkasztikus-ironikus stílusában hozzátette: – Akkor még értettek hozzá.” – Ezzel arra utalt, hogy később már háromfordulós lett a felvételi vizsga.

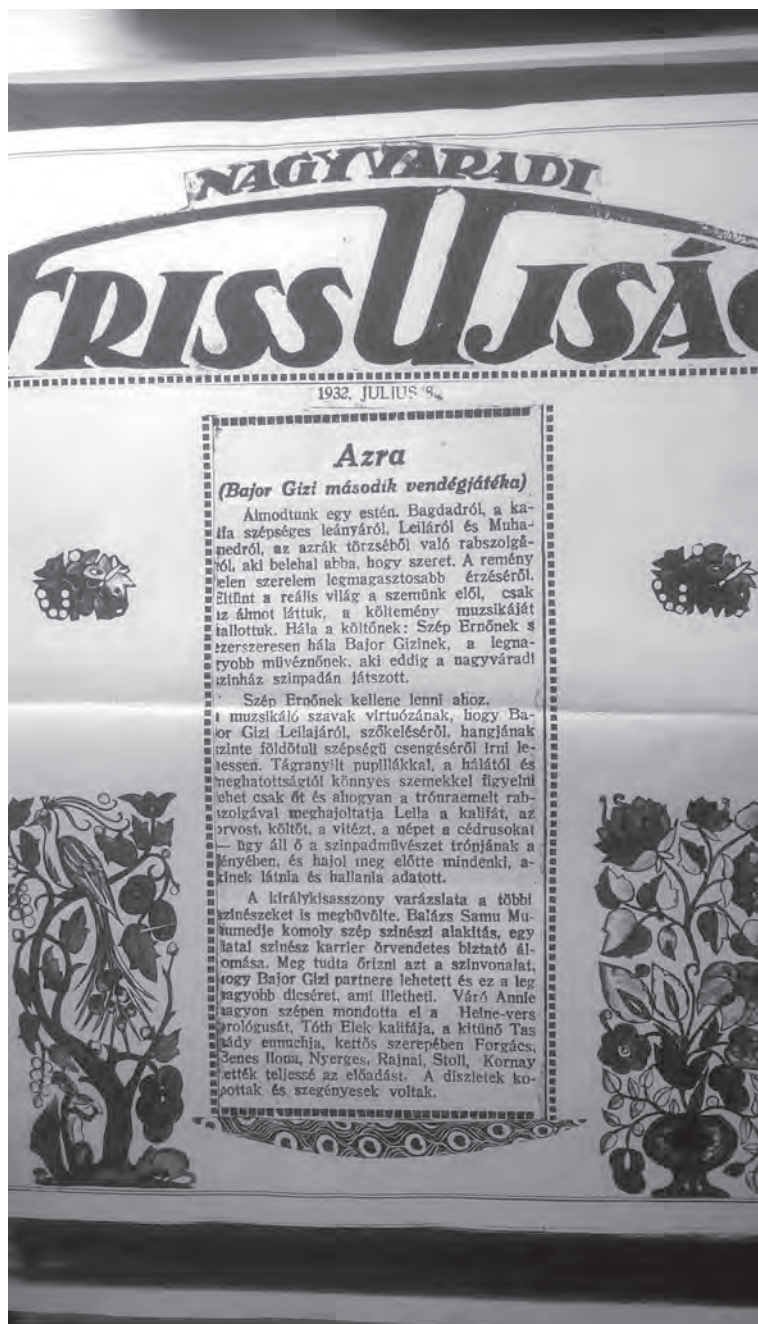
A pályakezdő színész civil képe az 1920-as évekből

Császár Imrere így emlékezett: „Szép szál férfi volt, mindig konflis hozta a Rákóczi úti Akadémiára. Évekkel megelőzte korát, mert a konzervatív, akadémikus színészpedagógiával szemben ő már Sztanyiszlavszkij módszerét vallotta, azt, hogy a színész élje át szerepét, a szituációt, amelyben jelen kell lennie, és mindezt hitesse el a közönséggel is. Átélni és átváltozni, látni és a nézővel is láttatni. Tőle tanultam, hogy *a színjátszás: a szünet művészete.*”

A dramaturgiatanára Sebestyén Károly igazgatóhelyettes, a *Pester Lloyd* német nyelvű kormánylap kritikusa volt: „Az ember tragédiáját kívülről

meg kellett tanulni, az egyes színekhez kapcsolta a művelődés- és drámatörténetet.” A kor legmodernebb táncművésze, Szentpál Olga oktatta a színpadi mozgást, de hangsúlyt kapott a vívás és a francia nyelv is.

A Nagyváradi Friss Újság kritikája Bajor Gizi és Balázs Samu váradi fellépéséről (1932)

Gál Gyula rendezte Balázs Samu akadémiai vizsgaelőadásainak zömét. Beszédgyakorlatot oktatott. Több olyan színészi sikere volt, amely később Balázs Samu pályáján is meghatározó szerep lett, így például Polonius a *Hamletben* vagy Malvolio a *Vízkeresztben*. Ignác Rózsa *Prospero szigetén* című memoárjában így méltatja: „Intellektuálisan ösztönző tanár, aki pontosan tudta, hogy a színész sikerének titka külső és belső adottságainak egyensúlya.” Több mint félezer színész került ki a keze alól, Csontos Gyulától Bajor Gizin át Gobbi Hildáig.

A Színművészeti Akadémia korabeli *Értesítője* szerint, amikor 1927 januárjában a Nemzeti Színházban, a nyílt színen megünnepelték Gál Gyula nemzeti színházi tagságának 25. évfordulóját, tanítványai nevében Balázs Samu „I. akadémiai osztályú növendék” köszöntötte. Akkoriban egy előkészítő tanév után első és második akadémiai osztály következett.

A húszéves diák már akkor eredetiségre törekedett („nem akartam savanyú szószos, hivatalos köszöntőt mondani”), mert beszéde egyáltalában nem nevezhető szokványosnak: „Szeret bennünket a Tanár úr akkor, amikor fejünk megsimításával további munkára ösztönöz, de szeret akkor is, talán még jobban, amikor lelővéssel fenyegeti közülünk azt, aki rosszul hangsúlyoz... Ígérjük, hogy becsületes munkásai leszünk a magyar színpadnak!”

Úgy tűnik, Balázs Samu nem akarta, hogy „lelőjék”, mert az egyik legszebben hangsúlyozó magyar színész lett belőle: húsz évvel később már ő maga tanította a beszédmesterséget a Színház- és Filmművészeti Főiskolán...

Gál tanár úr a következő levelezőlapot küldte Balázs Samunak, néhány hónappal diplomaátvétele után, 1929 januárjában, Kolozsvárra, ahová leszerződött (eredetije nálam):

„Kedves Samu!

Köszönöm szíves megemlékezéset, s jól esett hallanom, hogy milyen szép sikereid vannak. Most már csak az a fontos, hogy el ne bízd magadat, hanem továbbra is a legnagyobb szorgalommal, és az igazán tehetségesek szerénységével folytasd a komoly tanulást, mert a legnagyobb talentum is kiapad, ha nem táplálják az ismeretek bőségével.

Szeretettel ölel: Gál Gyula”

A kolozsvári Magyar Színháznál dramaturgként is dolgozott, így véleményeznie kellett az *Egy züllött erdélyi fiatalember története* című színdarabot. Elutasítását ezzel zárta:

„1926-ban, amikor a darab történik, én is ismertem a Magyarországon tanuló erdélyi fiúkat. Hát nem ilyenek voltak. Az egyik például délelőtt villamoskalauz volt, délután órákat adott és éjjel tanult. Aztán nem lőtte föbe magát, hanem hazajött a szerencsétlen. A szerző figyelmébe ajánlom ezt a sorsot. Nekem úgy tűnik, erdélyibb és hősibb, mint a Tiboré.”

A békéscsabai gyümölcsöskertet Pesten egyes kávéházak tulajdonosai „helyettesítették”, akik – némi színházi reklámozásért cserébe – alkalmanként szerény ingyenes étkezést nyújtottak. Az osztályból ugyanis csak egyetlen diák nyerhetett ösztöndíjat, azt pedig a még nála is szegényebb Gyarmathy Anikó kapta, aki később kolléganője lett a Nemzeti Színháznál. – Amikor 1978-ban az Ódry Színpadon Várkonyi Zoltán rektortól átvettem édesapám aranydiplomáját, Gyarmathy Anikó hozzám lépett: „Biztos voltam benne, hogy Samu nem lesz itt, hiszen az 50 évvel ezelőtti diplomaátadásra sem jött el. Olyan zárkózott, hogy még a bankettekől is távol tartotta magát.”

A végzős osztály az utolsó tanévben (1927/1928) hat alkalommal lépett a nagyközönség elé az Akadémia akkori színpadán, a Rákóczi úti Urániában. Már ekkor eljátszhatja Bánkot és Ádámot is. Suderman *Pillangó csata*-beli alakítását így méltatja az egyik legtekintélyesebb korabeli kritikus, Szász Károly: „A férfinövendékek közül ezúttal is Balázs Samu és Bánhidny László vált ki. A szép hangú, szép alakú, a beszéd árnyalatainak is érvényt szerezni tudó Balázs, ha átmege a gyakorlat tüzén, bizonyára értékes tagja lesz bármely komoly színpadnak.”

Az akadémiai növendékek statisztáltak is a Nemzeti Színházban. Balázs Samu az egykori színlapok tanúsága szerint, először 1926 januárjában, 19 évesen lépett a Nemzeti színpadára, Herczeg Ferenc *A híd* című történelmi drámájában, a Gránátos szerepében. Hevesi Sándor volt a rendező, Kossuthot Ódry Árpád alakította. Az 1926/1927-es évadban tucatnyi szerepben statisztált, amikor nemcsak tanáraival, de a korszak legnagyobbjaival is (Bajor Gizi, Csontos Gyula, Kiss Ferenc, Ódry Árpád) egy színpadra léphetett.

Akadémiai éveinek egyik legmeghatározóbb élménye találkozása Hevesi Sándorral, a Nemzeti Színház legendás hírű igazgatójával. Hevesi 1927-től rendkívüli tanárként a rendezés művészetéről tartott órákat (először Magyarországon, de Európában is az elsők között) a végzős színinövendékeknek, miközben a színészképzést is igyekezett megreformálni.

Amikor Hevesi felújította a *Romeo és Juliát*, Abonyi Gézával és Bajor Gizivel, a tragédia egyik fontos szerepét, Tybaldot Balázs Samura bízta. A sajtó számára egy akadémiai növendék szokatlan szerepeltetése újabb muníciót kínált az igazgató amúgy is folyamatos bírálatára. Az 1927. május 5-i premier másnapján a *Magyarság* című lap kritikusa ezt írta: „A színháznak legalább tizenöt olyan – szerephez ritkán jutó – férfiszínésze van, aki tisztább vonalvezetéssel játszott volna Tybaltot, és ma mégis növendéket mutattak be ebben a szerepben, aki még színésziskolába jár, aki még beszélni és mozogni tanul és aki – maga is tekintéllyé növekedvén – valószínűleg kevés tiszteletet fog érezni ezentúl mestereivel szemben.”

Hevesi Sándor monográfusa, László Anna könyvének (Gondolat Kiadó, 1960) *Támadások Hevesi ellen* című fejezetében csokorba gyűjti az igazgató megbuktatására szövetkezett kritikusok támadásainak változatos szakmai, személyi és anyagi szempontjait, ám nem tesz említést az antiszemitiz-

musról, amely pedig visszatérően jelen van a korabeli sajtóban.

Az *Új Nemzedék* Romeo-kritikája (1927. május 6.) szerint például: „A Nemzeti Színház táján azt mondják, hogy mi antiszemitáskodunk. Dehogy antiszemitáskodunk. Csak megjegyezzük, hogy az előttünk eddig ismeretlen kisasszony (ti. a *Romeo és Julia* egyik mellékszereplője) véletlenül nem keresztény.” A kikeresztelkedett, keresztény-konzervatív meggyőződésű Hevesi által vezetett színházra már ekkor rázúdulnak ezek a primitív, egyre erősödő támadások.

A *Pesti Napló* kritikusa is (1927. május 6.) kifogásolja a szereposztást, noha

Kovács György színművész,
Adorján András váradi
zeneszerző és Balázs Samu
(Kolozsvár, 1934)

méltatja Balázs Samu tehetségét: „Egyedül Tybald szerepében lépett fel új szereplő, akinek a nevét azonban nem tartjuk fontosnak feljegyezni. Nem mintha alakítása rossz lett volna, hanem mert semmi különösebb produkciót nem láttunk tőle. Elég jól vívott. Különben pedig az az érzésünk, hogy pár esztendőös vidéki gyakorlat után igen használható színész lesz. De miért kellett más, kipróbált nemzeti színházi tagok előtt szóhoz juttatni ezt a jó kiállítású fiatalembert?”

Hevesi Sándor mindenesetre annyira megkedvelte a „jó kiállítású fiatalembert”, hogy azon növendékeit, akiknek még nem jegyezte meg a nevét, mind „Balázs úr”-nak szólította...

Szakmai kapcsolatuk tovább folytatódik, amikor Balázs Samu – a következő esztendőben, első kolozsvári évadának derekán – német nyelvű ajánlólevelet kér tőle.

Akkoriban, Hitler hatalomra jutása előtt, Berlin európai kulturális központ, hiszen – ha csak a szóban forgó 1928/1929-es évadot nézzük – ekkor mutatják be Brecht *Koldusoperáját*, ekkor nyílik meg a Collegium Hungaricum, a berlini ösztöndíjas Németh Antal rajongva méltatja a kortárs Max Reinhardt és Erwin Piscator formabontó rendezéseit, a kolozsvári *Erdélyi Helikon* pedig *Berlini színházak* címmel közöl tanulmányt.

Érthető tehát, ha az ambiciózus, németül jól beszélő Balázs Samu is foglalkozik a gondolattal, hogy kipróbálja magát Németországban. Noha végül nem utazik el, Hevesi Kolozsvárra postázott levele a Mesternek a fiatal színész iránti bizalmát kifejező érdekes dokumentum (itt jelenik meg először nyomtatásban, eredetije nálam):

„Ich empfehle hiemit in das Wohlwollen der löblichen Theaterdirektionen und Theaterleiter den Herrn Schauspieler Samuel Balázs, gewesenes Mitglied und Character-

darsteller des kolozsvärer (Cluj) ungarischen Theaters. Herr Balázs studierte drei Jahre lang an der Ungarischen Schauspieleakademie in Budapest, wirkte während dieser Zeit in mehreren Vorstellungen des budapester National-Theaters mit, in kleineren und grösseren Rollen und gab in diesen Arbeiten Dokumente seiner Begabtheit und Kultur.

Budapest, den 16. Mai 1929.

Dr. Alexander Hevesi, der Direktor des National-Theaters, Budapest”

„Ezennel a tekintetes Színházi Igazgatóság és a Színházigazgató jóindulatába ajánlom Balázs Sámuel színművész urat, a kolozsvári (Cluj) Magyar Színház régi tagját és karakterszínészét. Balázs úr három éven át tanult a budapesti Színiakadémián: ezen idő alatt a budapesti Nemzeti Színház több előadásában is közreműködött, kisebb-nagyobb szerepekben, amely munkák során tanújelét adta tehetségének és kulturáltságának.

Budapest, 1929. május 16.

Dr. Hevesi Sándor, a budapesti Nemzeti Színház igazgatója”

(Folytatjuk)